

zę F. M. Crossa (główne dzieło: *The Themes of the Books of Kings and the Structure of the Deuteronomistic History*), przyjmowaną przez wielu autorów angielskich.

Pisząc o Księdze Jozuego autor używa w tytule wyrażenia „podbój Kanaanu”, co przy obecnym stanie wiedzy brzmi nieco anachronicznie. Lepiej byłoby np. mówić o zajęciu czy zdobyciu bądź osiedleniu się. Niech mi wolno będzie powiedzieć coś pro domo sua. Otóż tło historyczne wydarzeń opisanych w Księdze Jozuego oraz początki monarchii przedstawiam zwięźle, ale dość współcześnie, w mojej książce *Dawny Izrael. Od Abrahama do Salomona*, Warszawa 1995, która nie została tu zauważona.

Pewną osobliwością przedstawianej książki jest omówienie łączne Ksiąg Samuela i Królewskich (rozdz. 4). Zapewne jest ku temu sporo racji, ale równie wiele dałoby się ich znaleźć, by potraktować je oddzielnie. Trzeba jednak przyznać, że bardzo pomysłowe jest i może uzasadniające wspomniane połączenie 1-2 Sm i 1-2 Krl osobne omówienie znaczących wydarzeń z okresu monarchii (rozdz. 6), gdzie autor uwzględnił w pewnej mierze także materiał występujący tylko w Księgach Kronik.

Pozwoliłem sobie zgłosić kilka uwag krytycznych czy propozycji dla ulepszenia świętego z wielu względów opracowania. Jestem bowiem przekonany, że ta kolejna pozycja znakomitego biblisty będzie ponownie wydana.

O dużej wartości dzieła stanowi także komunikatywny sposób jego wykładu. Język jest żywy, bogaty, co zapewne wiąże się z bogatym doświadczeniem dydaktycznym autora. Drobnie potknięcia stylistyczne można będzie usunąć przy następnym wydaniu.

Trzeba też zauważyć dobry poziom edytorski recenzowanej książki. Dobrej jakości papier i wyraźny druk ułatwiają lekturę tego dojrzałego i wartościowego dzieła.

Oltarzew

KS. JULIAN WARZECHA SAC

ANTONIO SALAS, *Mądrość Izraela. Sumienie i Prawo — rozważania*, tł. E. Krzemińska, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 1999, s. 189

Wymieniona pozycja jest piątą częścią z zaplanowanych dziesięciu wstępów do poszczególnych grup ksiąg biblijnych. Dotychczas opublikowane części są zatytułowane następująco: 1. Biblia dziś. Tematy wprowadzające; 2. Dzieje początków. Od Ogrodu Edeńskiego do Wieży Babel; 3. Wędrowka narodu. Pięcioksiąg i Księgi historyczne; 4. Prorocy. Zwiastuni Boga żywego.

Wszystkie te tomiki należące do cyklu „Biblia i życie” wydaje Edycja Świętego Pawła. Autorem zaś jest hiszpański zakonnik (OSA) A. Salas, który ma solidne przygotowanie naukowe, gdyż posiada stopień doktora nauk biblijnych, zdobyty przed Papieską Komisją Biblijną w Rzymie, co ma swoją wymowę. Uważa się bowiem dość powszechnie, że taka droga do doktoratu biblijnego jest znacznie trudniejsza niż poprzez Papieski Instytut Biblijny w Rzymie. Autor ma zarazem duże doświadczenie pastoralne, co znakomicie ułatwia mu ogarnięcie bardzo złożonego materiału biblijnego oraz jego komunikatywny przekaz. Przedstawiany tu tomik ma podobną strukturę jak poprzednie. Po krótkim wstępie pojawia się wprowadzenie do grupy omawianych ksiąg lub literackiego czy teologicznego zjawiska, jakie jest dla nich typowe. W tym przypadku autor omawia różne wstępne kwestie związane z księgami mądrościowymi pod wspólnym tytułem „Dar mądrości”. Istotną jest tu informacja, iż refleksja mądrościowa zajmuje się przede wszystkim pytaniami i problemami życia jednostki. Próbuje ta refleksja zarazem pogodzić Prawo z indywidualnym sumieniem. Ta właśnie innowacja mądrościowa została przez autora trafnie uchwycona i umieszczona w podtytule książki.

Po tych ogólnych uwagach następują prezentacje poszczególnych ksiąg, wśród których znajdują się także psalmy. Specyfika tego schematu polega przede wszystkim na tym, iż autor przed większymi tytułami umieszcza w ramach (grubą czcionką) swoiste streszczenie jego dalszych rozważań czy też zarazem sygnalizuje problemy, jakie pojawiają się w księgach biblijnych. W toku rozważań znajduje się też sporo tekstów w ramach, które zwykle zawierają ciekawe i trafnie dobrane cytaty z wybitnych autorów.

Punkt wyjścia autora w przedstawianiu danej księgi czy jej szczególnego przesłania jest zawsze antropologiczny. Zaczyna on bowiem zwykle od jakiegoś osobistego czy cudzego doświadczenia. Wykazuje przy tym dużo pomysłowości i wrażliwości na współczesne problemy i nastroje panujące w konsumpcyjnym społeczeństwie. Czasem ma się nawet wrażenie, iż poświęca im zbyt wiele uwagi i miejsca. Ponieważ jednak takie same tendencje nasilają się coraz bardziej w Polsce, być może współczesny polski czytelnik tych rozważań przyjmie je z dużą wdzięcznością, także dzięki ich uwrażliwieniu na kontekst społeczny i kulturowy.

Każdy większy fragment opracowania kończy się tytułem „Zadania praktyczne”, gdzie autor zaprasza czytelnika do zrobienia określonego ćwiczenia bądź też stawia pytania, na które tenże winien odpowiedzieć, by mieć praktyczny i życiowy pożytek z lektury ksiąg biblijnych. Oto jeden przykład ze str. 145, gdzie sugestia dotyczy Księgi Przysłów: „Instytucja, jaką jest małżeństwo, ulega degradacji w wielu kręgach naszego społeczeństwa. Aby docenić jej wartość, przeczytaj fragment Prz 5, 1-14. W świetle zaprezentowanej w nim doktryny odpowiedz na następujące pytania: W jaki sposób powinno się oceniać stosunki małżeńskie? Co

można powiedzieć o ‘wolnej miłości’? W jaki sposób można łączyć małżeństwo z postawą religijnego zaangażowania płynącego z nieustannej wdzięczności wobec Boga?”. Tego rodzaju sugestie mogą się okazać przydatne nie tylko do indywidualnej lektury, ale i w wszelkie okazje, gdzie prowadzi się pracę w grupie. Mogą też się bardzo przydać w przygotowaniu homilii czy kazania.

Przedstawiany na podstawie jednego tomiku cykl „Biblia i życie” może stanowić znakomitą pomoc dla katechetów i duszpasterzy oraz dla wszystkich, którzy przybliżają innym słowo Boże. Książkę czyta się doprawdy bardzo lekko i z dużym zaciekawieniem, na co wpływa także dobry jej poziom edytorski. Nie bez znaczenia jest wreszcie fakt, że książka jest stosunkowo mała i bardzo wygodna w użyciu. Jedyne życzenia, jakie się pod tym względem nasuwają, to potrzeba bardziej wyraźnego druku. Co zaś dotyczy okładki — część polichromii Michała Anioła przedstawiająca proroka Joela niezbyt współbrzmi z księgami mądrościowymi. Poza tym książka jest bardzo udana i niezwykle pożyteczna.

Oltarzew

KS. JULIAN WARZECHA SAC

JEFFREY SATINOVER, *Kod Biblii. Ukryta prawda*, tł. D. Konieczka, Wydawnictwo LIMBUS Bydgoszcz, s. 378

Autor książki jest amerykańskim psychiatrą interesującym się także fizyką i religią. Podejmuje on twierdzenia niektórych uczonych żydowskich o istnieniu zakodowanych informacji w Pięcioksięgu Mojżesza, w szczególności w Księdze Kapłańskiej i Księdze Rodzaju. Te twierdzenia, jak i interpretacje autora, nawiązują wyraźnie do kabalistycznego mistycyzmu. W gruncie rzeczy jednak są nadużyciem tej metody prowadzącym do niesłychanych manipulacji. Stosując współczesną typologię interpretacji jego dociekania trzeba umieścić w nurcie lektury fundamentalistycznej, który to termin można spotkać w tej książce. Termin ten zastosowano po raz pierwszy, by określić sposób czytania Biblii w niektórych kręgach chrześcijańskich w USA pod koniec XIX wieku. Autor nie jest chrześcijaninem, ale podejście recenzowanej książki sytuuje się niewątpliwie w tym nurcie. Dużo do myślenia daje też zbieżność miejsca: książka powstała również w USA.

Na czym polega fundamentalistyczna lektura Biblii? Otóż przede wszystkim na tak wielkim akcentowaniu jej świętości i bezbłędności, iż rozumie się ją ściśle dosłownie, literalnie. W związku z tym nie bierze się pod uwagę roli autora ludzkiego ani gatunku literackiego, ani powiązania tekstu z historią, ani innych zasad interpretacji, jakie stosuje się do wszystkich tekstów literackich, w tym także do Biblii.